

Мицька Олександр Іванович,

викладач циклу загальноправових дисциплін
Дніпровського центру підвищення кваліфікації
персоналу Державної кримінально-виконавчої
служби України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Неабиякий інтерес науковців і практиків викликає проблематика правового статусу неповнолітнього, як суб'єкта кримінальної відповідальності. Загальновідомо, що правовий статус особи – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід, як суб'єкт права координує свою поведінку в суспільстві [1, с. 377].

Неповнолітні є самостійними суб'єктами права і на них розповсюджуються права та свободи людини і громадянина. Необхідно зауважити про те, що юридична відповідальність є елементом спеціального правового статусу. Вивчаючи правовий статус неповнолітніх, Н.В. Ортинська зазначає, що відповідальність неповнолітніх не може бути осторонь від їхнього правового становища, оскільки вказана юридична категорія забезпечує стабільність суспільних відносин, міру свободи і справедливості у правових відносинах [4, с. 241].

Нагальною проблемою на сьогодні є злочинність неповнолітніх. Україна, приймаючи 2001 році Закон про кримінальну відповідальність вперше зробила акцент на такій категорії осіб, як неповнолітні, що скоїли кримінально-каране діяння, присвятивши їм окремий розділ в Кримінальному Кодексі України. Ю. І. Ковальчук, який, розглядаючи неповнолітніх як суб'єктів правових відносин під призмою адміністративної відповідальності, – визначає, що неповнолітній – це той, хто не досяг певного віку, з яким закон пов'язує його конкретну цивільну дієздатність, а саме можливість реалізовувати в повному обсязі передбачені Конституцією України і іншими законами держави суб'єктивні права і свободи та юридичні обов'язки [3, с. 12].

З приводу гарантій суб'єктивних прав і законних інтересів неповнолітніх, як особливого суб'єкта Т. І. Дмитришина зазначає, що це залежить, по-перше, від ролі і значення цієї соціальної групи, об'єму прав і обов'язків, що належать їм; по-друге, від соціально-психологічних особливостей неповнолітнього віку [2]. Погоджуючись

з думкою дослідниці, і як вказують деякі науковці, важливе значення в правовому статусі неповнолітніх має поняття деліктоздатність особи яка формується з сукупністю загальних і спеціальних умов.

До загальних умов слід віднести: 1) досягнення визначеного законом віку; 2) наявність у протиправних діях; 3) стан осудності та караності; 4) усвідомлення чинного законодавства. Визнаючи неповнолітніх як специфічну соціальну групу, що має особливий правовий статус, наділяючи їх об'ємом прав і обов'язків, що відрізняється від інших груп, ми не можемо не визнати неповнолітніх як особливих суб'єктів і кримінально-правових відносин. Як вважають деякі вчені, у діючому законодавстві правове положення неповнолітніх в кримінально-правових відносинах визначене без урахування їхнього статусу і правомочності в інших сферах суспільних відносин. На нашу думку, це виражається в тому, що загальний вік кримінальної відповідальності становить 16 років, у свою чергу особи до 18 років вважаються неповнолітніми.

При притягненні до кримінальної відповідальності неповнолітніх, основна дилема полягає у співвідношенні принципів гуманності і невідворотності кримінальної відповідальності та покарання. Це полягає в тому, що з одного боку держава до неповнолітнього проявляє турботу і забезпечує охорону його прав и законних інтересів. З іншого боку, реакція держави, при вчиненні неповнолітнім суспільно небезпечного діяння, направлена на те щоб до нього було застосоване достатнє до його виправлення (виховання) покарання. Отже, при здійсненні кримінального правосуддя, держава повинна застосовувати диференційований підхід, який полягає у звільненні неповнолітніх від покарання, або навпаки, в його застосуванні.

Крім того, суперечливими є два підходи, які обумовлені не тільки в національному, а також і міжнародному законодавстві. По-перше, забезпечення інтересів неповнолітнього. По-друге, інтереси суспільства (справедливості). Це пояснюється тим, що права, свободи, законі інтереси неповнолітнього, тяжкість вчиненого злочину і інтереси суспільства є взаємопов'язаними складовими при винесенні того чи іншого вироку. Але, з огляду на ці підходи, інтереси неповнолітнього не можна ставити вище інтересів справедливості.

Таким чином, правовий статус неповнолітньої особи є важливою юридичною категорією, основні аспекти якої закріплені в Конституції України, та є значною при призначенні покарання, враховуючи характеристики особи винного. Практичним працівникам при забезпеченні дотримання принципів кримінального права, під час притягнення вказаної категорії осіб до відповідальності, необхідно

дуже ретельно співвідносити інтереси неповнолітнього та інтереси досягнення суспільної справедливості.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум; Ун-т внутр. справ, 2000. – 704 с.
2. Дмитришина Т. І. Шляхи гуманізації кримінальної політики України відносно неповнолітніх [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/242/Dmitrishina%20Shliakhi%20guman%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Ковальчук Юрій Іванович. – Київ : Національна академія наук України «Інститут держави і права ім. В. М. Корецького». – Київ, 2007. – 202 с.
4. Ортинська Н. В. Правовий статус неповнолітнього : теоретико-правове дослідження : Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Наталія Володимирівна Ортинська. – Л.: Національний університет «Львівська Політехніка». – Львів, 2017. – 524 с.